

Сєкунова Ю.В.

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Главацька А.П.

Національний університет біоресурсів і природокористування України

МІЖНАРОДНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ ТА РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА: БАГАТОГРАННЕ Й ПЕРСПЕКТИВНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

Автори статті проаналізували розвиток геополітичних відносин України та Польщі в розрізі співіснування незалежних держав, механізм ідентифікації європейських ціннісних орієнтацій у свідомості українців. Визначено особливості міжнародної політики України та Республіки Польща, їх багатогранне та перспективне співробітництво. Досліджено відносини між державами, які розвиваються під впливом різних аспектів, як-от культурно-історичний контекст, зв'язок між народами. Висвітлено геополітичні складнощі, водночас аналіз показує прагнення до тісної співпраці двох незалежних держав. Авторами досліджено закладені основи нової моделі українсько-польської співпраці у 80–90-х роках ХХ століття, чому сприяли насамперед геополітичні зміни, які відбулися в Європі. Історичні події значно вплинули на подальший розвиток співпраці двох держав.

Результати аналізу показали, що Польща й Україна повинні реально оцінити переваги і глибоко розуміти інтереси одна одної. Покращення польської економіки, демократичних інституцій, національної безпеки викликає бажання в українській владі користуватися польським досвідом інтеграції. Рекомендації вищим та місцевим органам влади України та Республіки Польща в контексті продовження українсько-польської співпраці стосуються зростання важливості врахування інтересів обох держав та їхніх громад. Політичним і громадським представникам, діяльність яких пов'язана з міжнародними відносинами, варто усвідомити низку фактів. По-перше, з погляду як суто економічного (частка Польщі серед усього українського експорту у країни Європейського Союзу продовжує зростати), так і пов'язаного з інтеграцією до структур Європейського Союзу та НАТО, саме українсько-польським відносинам варто приділяти увагу з огляду на позитивний досвід співпраці в реалізації «Плану дій Україна – Європейський Союз». По-друге, проблемними в українсько-польських відносинах залишаються питання, пов'язані із трактуванням національної історії, залишати їх «замороженими» небезпечно. Є доцільним запровадження в Україні інституційного підходу, який би об'єднав зусилля вітчизняних експертів із питань українсько-польських відносин.

Ключові слова: міжнародна політика України та Республіки Польща, незалежні держави, співробітництво, співпраця, Європейський Союз, партнерство, міжнародні відносини.

Постановка проблеми. Міжнародні відносини України і Польщі пройшли нелегкий період. Цей приклад повною мірою відображає геополітичні складнощі, культурний контекст, зв'язок між народами. Відносини між країнами розвиваються під впливом різних аспектів, а саме прагнення до тісної співпраці, підтримання державної цілісності. Але, незважаючи на сусідство, уникнути низки непорозумінь не вдалось. Близьке географічне розташування з великим потенціалом досі залишається нестійким через маніпуляції великих держав і внутрішні політичні процеси.

Інтеграція з Європейським Союзом (далі – ЄС) для Польщі стала унікальною можливістю прискорення розвитку економіки, покращення полі-

тичного життя та впровадження нових соціальних цінностей і гарантій у державі. Україна давно обрала шлях на європейську інтеграцію, проте залишається комплекс проблем щодо досягнення позитивних результатів України на цьому шляху, успішного завершення процесу євроінтеграції. Досвід східного партнера дуже важливий для України. В історії двох народів є чимало прикладів широкого добросусідства, спільної боротьби за ідеали, однак є і чимало питань, які потребують подальшого вирішення та з'ясування, до яких зберігається неоднозначне ставлення як сучасних науковців, так і пересічних громадян. Але самоочевидним є те, що Польща на рівні найвищого свого політичного керівництва послі-

довно захищає Україну, зазначає, що стратегія української держави до Європейського Союзу є одним зі стратегічних пріоритетів власне Польщі, а не тільки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням налагодження та зміцнення українсько-польської співпраці присвячено значну кількість наукових праць українських авторів, серед яких відомі науковці, дипломати, політики, а саме: А. Зленко, Ю. Бахневич, В. Борщевський, О. Лавринович, М. Мальський, О. Моцик, О. Никоненко, Д. Павличко, П. Сарадчук, Б. Тарасюк, Г. Удовенко, М. Янків. Вищезазначені науковці заклали надійний фундамент дипломатичних стосунків між двома державами, сприяли налагодженню активної співпраці між парламентами України та Польщі, зокрема в напрямі європейської інтеграції, поглибленню стратегічного партнерства, розвитку політичного, економічного та культурно-гуманітарного співробітництва між Україною та Польщею. Але предметний вимір геополітичних стосунків між Україною та Польщею є досить багатограним та різноаспектним, що сприяє подальшому дослідженню українсько-польського співробітництва.

Постановка завдання. Метою статті є проведення аналізу розвитку геополітичних відносин України та Польщі в розрізі історії становлення незалежних держав, дослідження механізму ідентифікації європейських ціннісних орієнтацій у свідомості українців.

Виклад основного матеріалу дослідження. У 80–90-х рр. ХХ ст. закладені основи нової моделі українсько-польської співпраці, чому сприяли насамперед геополітичні зміни, які відбулися в Європі: завершення холодної війни, припинення існування системи Варшавського договору, розпад Радянського Союзу, здобуття Україною та Польщею політичної незалежності. Встановленню повноцінних відносин сприяли також чинники географічного, історичного, культурного, економічного та політичного характеру, зокрема геополітичне розташування, територіальна близькість, економічні та культурні зв'язки, взаємний інтерес до співпраці. Діалог української та польської опозиційної еліти також позитивно позначився на подальшому розвитку двосторонніх відносин

У 1991 р. незалежність України першою визнала Польща. Обидві держави сприймають одна одну як стратегічного партнера. Такі відносини спостерігаються вже приблизно 30 років. За цей період в обох країнах відбувалися вагомі

трансформації. Стан двосторонніх відносин між ними продовжує бути одним із визначальних чинників регіональної стабільності.

Розроблення договірно-правової бази в українсько-польських відносинах у 90-х рр. ХХ ст. є результатом демократичних змін, що відбулися по всій Європі [2]. У жовтні 1990 р. була укладена українсько-польська Декларація про дружбу і співпрацю, яка мала всі ознаки міждержавного договору, зокрема, закріпила непорушність кордону між країнами і констатувала відсутність територіальних претензій між сторонами [8].

За роки незалежності України відносини між двома державами переросли в тісне політичне, економічне, наукове та культурне співробітництво. Польща залишається незмінним ініціатором політичних, наукових і культурних акцій, спрямованих на поширення інформації про Україну в самій Польщі та інших європейських країнах, а також на доведення європейської природи української цивілізації [3]. З офіційним визнанням Польщею незалежності України діяльність українських і польських політичних сил була спрямована на створення правових засад двостороннього співробітництва та пошуку оптимальних форм взаємодії. Політичним підґрунтям для налагодження добросусідських стосунків стало ухвалення важливих міждержавних документів, які регламентують відносини двох держав у всіх галузях і сферах.

Українсько-польські відносини, здебільшого політичні, традиційно сконцентровані на багатоточковій увазі від засобів масової інформації обох країн. Хоча останнім часом двосторонні відносини Польщі й України помітно ускладнились. Незважаючи на це, обидві держави мають досить тісні економічні відносини. І тому, імовірно, постає питання, як погіршення польсько-українських політичних відносин може відбитися на економічних відносинах між державами [2].

У результаті проведеного аналізу сторінок історії можна зазначити, що польсько-українські відносини були непростими, багато в чому суперечливими і навіть трагічними. Варто пам'ятати, що й досі живі свідки, а часто й безпосередні активні учасники тих подій [1]. Однією з перших держав світу, які визнали суверенітет, державну незалежність України, була Польща. Згодом Україна та Польща отримали статус стратегічних партнерів.

На шляху поступових змін у пріоритетних геополітичних орієнтирах обох держав українські історики та політологи виділяють декілька етапів:

– «підготовчий» (1990 р. – початок грудня 1991 р.), спрямований на побудову відносин в

умовах часткового суверенітету України – схвалення сеймом Республіки Польща 27 червня 1990 р. Декларації про державний суверенітет України. У зазначеному документі визначені основні напрями розвитку українсько-польських відносин. Крім того, зроблений наголос на необхідності покращення становища національних меншин в обох країнах, збереження самобутності яких стало запорукою зближення двох народів, етнічно та політично споріднених. Посилаючись на позитивний спадок тривалих відносин і національно-культурну спорідненість народів, сторони зобов'язалися забезпечувати реалізацію прав національних меншин;

– «романтичний» (грудень 1991 р. – початок січня 1993 р.), характерними ознаками якого став пошук політичних партнерів серед впливових європейських держав та Сполучених Штатів Америки, почався процес «мінімізації» стосунків із Росією. Як уже зазначалося у статті, Польща першою у світі в 1991 р. визнала незалежність України, а із часом була досягнута домовленість про обмін надзвичайними послами. На початку 1992 р. відбулося становлення повноцінних дипломатичних стосунків. Під час першого офіційного візиту Президента України Леоніда Кравчука до Польщі 18 травня 1992 р. у м. Варшаві було укладено Договір між Україною та Республікою Польща про добросусідство, дружні відносини та співробітництво. У цей період, з одного боку, активно відбувалося визнання українсько-польських контактів на державному рівні обох держав, з іншого – поляки з обережністю споглядали спроби українців встановити тісні зв'язки з іншими європейськими державами, зокрема з Німеччиною. Усвідомлюючи, що зі створенням незалежної української держави і відновленням повної політичної незалежності польською державою українсько-польські відносини вступають у якісно новий період, Польща й Україна зобов'язуються в нових політичних умовах розвивати відносини дружби та співробітництва на основі міжнародного права, зокрема і принципів суверенної рівності, незастосування сили, непорушності кордонів, територіальної цілісності, мирного врегулювання суперечок [1].

Наступний етап становлення українсько-польських відносин – «прагматичний» (початок 1993 р. – 1995 р.), період стагнації у двосторонніх відносинах України та Польщі. У розвиток положень Договору між Україною та Республікою Польща про добросусідство, дружні відносини та співробітництво вже в березні 1994 р. ухвалена Декларація міністрів закордонних справ України

та Республіки Польща про принципи формування українсько-польського партнерства. Основними засадами, що сприяли ухваленню зазначеного документа, визнавалися:

– самостійність України як стратегічний вимір для Польщі, який є істотним чинником, що сприяє незалежності Польщі так само, як існування самостійної Польщі має стратегічний вимір для України;

– практична реалізація ідеї українсько-польського тісного партнерства як основної засади створення ефективної загальноєвропейської системи безпеки;

– посилення тісного взаємнокорисного економічного співробітництва, обмін досвідом у питанні впровадження процесів трансформації економіки;

– дотримання демократичних принципів та цінностей, які є вирішальним чинником у справі майбутнього України та Польщі;

– найширше залучення воєводств і областей, підприємств, організацій та громадян обох країн до економічного, гуманітарного та культурного співробітництва. Саме в цей час розпочалася співпраця обох країн із міжнародними організаціями, зокрема з НАТО.

«Стратегічне партнерство» (1996 р. – початок 1999 р.) – це період упровадження політики найбільшого сприяння в економічному співробітництві, надання допомоги щодо вступу до Європейського Союзу та НАТО, активізація взаємодії в усіх сферах життя на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях. Саме в цей час Польща вирішила підтримати Україну у прагненні інтегруватися в європейські організації, насамперед до НАТО та Європейського Союзу. Крім того, цілеспрямований розвиток українсько-польського політичного співробітництва дозволив українській державі заручитися підтримкою Польщі в налагодженні діалогу із США та провідними державами Європи, закріпити вагому роль України щодо безпеки в європейській політиці.

В Україні відбувається кристалізація національної ідентичності, пришвидшена і радикалізована конфліктом із Росією. У рамках цієї ідентичності вагомішу, ніж раніше, роль відіграють символи, що представляють боротьбу за національне визволення та незалежність. Польща переживає етап ренесансу власної національної ідентичності. На відміну від України, де є конкретна історична причина загостреного національного відчуття – російської агресії проти України, – у польському випадку не все так очевидно [1].

Новітня історія дала можливість побудувати двосторонні відносини, які б базувалися на довірі та приносили спільну вигоду. Польща й Україна використали цей шанс. Аргументуючи це, можна стверджувати, що в них спільне бачення проблем безпеки у Східній Європі, вони підтримують одна одну із цілої низки питань і вважать одна одну стратегічними партнерами. У 1992 р. Польща й Україна уклали Угоду про добросусідство, дружбу та співробітництво. Було укладено Декларацію принципів відносин, що підкреслила стратегічне значення партнерів. Відносини періоду 1990-х рр. головним чином зосереджувалися на проблемах економіки, торгівлі й історичних питаннях [3].

Відносини Польщі з Україною мають стратегічний характер. Польща підтримує європейські перспективи України за умови виконання визначених ЄС вимог. Польща надає підтримку в підготовці Угоди про асоціацію, Плану дій із лібералізації візового режиму для України, а після його реалізації Польща підтримуватиме введення безвізового режиму. Польські представники влади в переговорах з українськими партнерами послідовно наголошують, що й у складі ЄС Польща буде представником інтересів України. Складається враження, що роль Польщі як «мосту до Європи» для України і надалі буде визначати характер взаємин держав [4]. Зважаючи на останні події, що відбуваються навколо саміту у Вільнюсі й Україні, Польща все ще покладає великі надії на Україну і продовжує вмовляти українське керівництво укласти Угоду з ЄС, даючи останній шанс. Головною проблемою зовнішньої політики Польщі є її неефективність і частковий занепад. Сьогодні важко знайти відносини Польщі з якоюсь державою, які були б ідеальними, без проблем, провалів і труднощів [2].

Вступ Польщі до Європейського Союзу і НАТО польське суспільство визначило як напрям подальшого благополуччя кожного громадянина і держави загалом. Зазначений процес відбувався досить динамічно, стабільно. Питання щодо євроінтеграції Польщі довгий час було суперечливим, але згодом більшість поляків дали свою згоду на членство в Європейському Союзі. Довід Польщі є важливим для України і заслуговує на вивчення, аналіз і переосмислення. Проте варто пам'ятати, що Польща для досягнення рівноправного членства в Європейському Союзі постійно прямувала шляхом розвитку, трансформаційних перетворень економічної системи, удосконалення законодавчої бази та створення сучасної юридичної системи,

адаптації функціонування інститутів держави до стандартів Європейського Союзу. Щодо України, то українським політикам не зайве нагадати про те, що дискусія, чи може посткомуністична країна трансформуватися в європейську демократію без перспективи членства в Європейському Союзі, має суто теоретичний характер – історії такі прецеденти невідомі. Не варто оточенню українського Президента в цій ситуації «навмисної невизначеності» зазначати, що, окрім мінусів, є й певні плюси. Україна немає часу, щоби так довго зосереджуватися на тому, що приховано за словосполученням «Європейський Союз», адже під час проведення аналізу шансів тієї чи іншої країни входження до європейської спільноти не можна забувати про неписаний критерій членства – готовність європейських країн прийняти до своїх лав нову державу.

Перед українською державою стоять дуже важливі і важкі завдання, як-от адміністративна реформа, судова реформа, реформа пенсійної системи, земельна реформа, регуляторна реформа та бюджетна реформа. Реалізація комплексу реформ вимагає кардинальної переоцінки економічної і політичної ролі уряду. Така радикальна трансформація соціально-економічних відносин у суспільстві вимагає поетапного і збалансованого підходу з метою досягнення максимальної підтримки і розуміння виборців, а також із метою пом'якшення можливих короткострокових економічних втрат від проведення цих реформ. Попри ці труднощі, Україна має максимально спрямовувати зусилля на формування конкурентної, відкритої й ефективної ринкової економіки у країні, оскільки тільки така економіка здатна забезпечити стійке економічне зростання України в довгостроковій перспективі. Очевидно, що таке бачення економічного розвитку України і глибша інтеграція України із Заходом нероздільні.

Водночас Польща є одним з основних поставальників військової допомоги Україні. Польща є другим за величиною торговим партнером України, а Україна посідає чотирнадцяте місце серед найбільших торгових партнерів Польщі. Потенціал для розвитку торгівлі є величезним і, можливо, стане основою для поглиблення взаємозалежності. Угода про асоціацію, укладена між Україною та ЄС, надає додатковий поштовх та процедуру спільної торгівлі. Останнім часом питання українських мігрантів у Польщі набуло популярності [4]. У 2017 р. українці отримали понад 81% усіх польських закордонних віз, а загальна кількість українців, які працюють у

Польщі, становить, за деякими оцінками, два мільйони. Динамічна економіка Польщі отримує вигоду від припливу української влади, а українці, у свою чергу, можуть заробляти в Польщі вищу заробітну плату. Загальна сума коштів, що направляються працівниками з Польщі в Україну, оцінюється у три мільярди доларів на рік. Завдяки мовній, культурній та соціальній близькості Польща стала головним напрямком для українців. Водночас ця проблема вимагає ретельного дослідження, щоб мінімізувати ризик негативного сприйняття українців у Польщі та зростання ксенофобії. Збільшення міграційних потоків виникло частково завдяки лібералізації візового режиму з ЄС і також порушує проблему контролю над країною. Польща й Україна мають схожі позиції у сфері енергетичної безпеки в Європі. Диверсифікація постачання природного газу, забезпечення транзиту польського газу через територію України, відкриття європейського ринку скрапленого природного газу [1].

Партнери з України особливо цікавляться виробами машинобудівної промисловості Польщі, в основному технологічними лініями для харчової промисловості, машинами для обробки деревини, сільськогосподарськими машинами, запчастинами для автомобілів, металургією та металевими виробами. Український ринок потребує виробів легкої промисловості, як-от чоловічий, жіночий та дитячий одяг, тканини, білизна, штучна шкіра, нитки та пряжа, текстиль і взуття. Аграрно-харчова промисловість потребує поставок зерна, яловичини та свинини високої якості, солоду й цукру, мороженої риби, морожених овочів і фруктів, тропічних фруктів та желатину. Значний інтерес становлять будівельні матеріали й інструменти для будівництва, медичні прилади, мебелі й декоративні матеріали, деякі вироби хімічної промисловості, зокрема клей, каустична сода, пінополіуретан, газ пропан-бутан, лаки і фарби, ПВХ, пластмасова та скляна тара, корок і коркові вироби, посуд. Щодо товарної структури українського експорту, то неблагородні метали, мінеральні продукти та продукція хімічної промисловості залишаються основними статтями українського експорту. Отже, негативна динаміка не змінилась і в 2006–2007 рр. Україна експортує до Польщі здебільшого товари з низьким вмістом доданої вартості (сировина, енергоносії, металопродукція тощо), на які припадає 93% українського експорту. Середня вартість тонни експортованих до Польщі товарів становить 190 доларів США, а імпортованих – 930 доларів США.

Висновки. Отже, Польща є прикладом держава, де ефективні перетворення привели до успіхів зовнішньої політики. Польща отримала гарну можливість вийти на новий етап свого міжнародного позиціонування. Можна зробити висновок, що історичні події значно вплинули на подальший розвиток співпраці двох держав. Але Польща й Україна повинні реально оцінити переваги і глибоко розуміти інтереси одна одної. Покращення польської економіки, демократичних інституцій, національної безпеки викликало в українській владі бажання користуватися польським досвідом інтеграції. Рекомендації вищим та місцевим органам влади України та Республіки Польща в контексті продовження українсько-польської співпраці стосуються зростання важливості врахування інтересів обох держав та їхніх громад. Для політичних та громадських представників, діяльність яких пов'язана з міжнародними відносинами, важливо усвідомити низку фактів. По-перше, з погляду суто економічного (частка Польщі серед усього українського експорту у країни ЄС продовжує зростати), так і пов'язаного з інтеграцією до структур ЄС та НАТО, саме українсько-польським відносинам варто приділяти увагу з огляду на позитивний досвід співпраці в реалізації «Плану дій Україна – ЄС». По-друге, проблемними в українсько-польських відносинах залишаються питання, пов'язані із трактуванням національної історії, залишати їх «замороженими» небезпечно. Важливими для поляків є питання доступу до поховань на території України, дозволу на ексгумацію, захисту пам'яток культури. Україна вже має сумний досвід небезпечності ігнорованого російського шовінізму, за яким слідували криваві дії фанатиків «російського світу». Є доцільним запровадження в Україні подібного інституційного підходу, який би об'єднав зусилля вітчизняних експертів із питань українсько-польських відносин. Зміна стратегії в напрямі запровадження активного обслуговування прикордонної торгівлі, фінансування інвестиційних проєктів із польського боку в українські підприємства, запровадження документарних операцій для міждержавної торгівлі України і Польщі мають дати позитивні результати. Додамо, що надходження прямих іноземних інвестицій в Україну з Республіки Польща спрямовані переважно в ті галузі економіки, де можна швидко отримати прибуток, водночас інвестування пріоритетних галузей економіки України, спрямоване на довготермінове зростання, є недостатнім. Попри це, інвестиції

України в польську економіку дуже обмежені. Та все ж Польща є одним із найбільших іноземних інвесторів України. Однак, незважаючи на те, що Україна потребує іноземних інвестицій, для них залишаються серйозні перешкоди. Забезпечення

сприятливого інвестиційного клімату для розвитку двосторонніх торгово-інвестиційних відносин є дуже важливим питанням, від вирішення якого залежатиме динаміка розвитку економічного співробітництва.

Список літератури:

1. Зовнішня політика України в умовах глобалізації: анотована історична хроніка міжнародних відносин (1991–2003 рр.) / відп. ред. С. Віднянський. Київ : Генеза, 2004. 616 с.
2. Кресло А. Польсько-українські стосунки й образ України у польській пресі (1991–2003) : монографія. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2005. 128 с.
3. Стоєцький С. Україна і Польща в сучасних геополітичних координатах: проблема стратегічного вибору і асиметрії партнерства. *Україна і Польща – стратегічне партнерство. Історія. Сьогодення. Майбутнє*. Київ : Вид-во Українського фітосоціологічного центру, 2002. Ч. II. С. 76–79.
4. Чекаленко Л. Україна – Польща: нові тенденції взаємин. *Україна – Польща: історія і сучасність*. Київ, 2003. Ч. II. С. 51–59.

Siekunova Yu.V., Glavatska A.P. INTERNATIONAL POLICY OF UKRAINE AND THE REPUBLIC OF POLAND: MULTIFACETED AND PROMISING COOPERATION

The authors of the article analyzed the development of geopolitical relations between Ukraine and Poland in the context of the coexistence of independent states, the mechanism of identification of European value orientations in the minds of Ukrainians. The peculiarities of the international policy of Ukraine and the Republic of Poland and their multifaceted and perspective cooperation are determined. The relations between the states, which develop under the influence of various aspects such as the cultural-historical context, the connection between the nations, are studied. The geopolitical difficulties are highlighted and at the same time, the analysis shows the desire for close cooperation between the two independent states. The authors investigate the foundations of the new model of Ukrainian-Polish cooperation in the 1980's and 1990's, which was facilitated, first of all, by the geopolitical changes that took place in Europe. Historical events have significantly influenced the further development of cooperation between the two countries.

The results of the analysis showed that Poland and Ukraine should really appreciate the advantages and deeply understand each other's interests. The improvement of the Polish economy, democratic institutions, and national security arouses the desire of the Ukrainian authorities to use Polish experience and knowledge. Recommendations to the highest and local authorities of Ukraine and the Republic of Poland in the context of the continuation of Ukrainian-Polish cooperation for political and public representatives, whose activities are related to international relations, it is worth realizing a number of facts. First, from the point of view of purely economic (the share of Poland among all Ukrainian exports to the EU continues to grow) and related to integration into the EU and NATO, it is Ukrainian-Polish relations that should be paid attention to the positive experience of cooperation in implementation of the EU – Ukraine Action Plan. Secondly, issues related to the interpretation of national history remain problematic in Ukrainian-Polish relations, and leaving them “frozen” is dangerous. It is expedient to introduce such an institutional approach in Ukraine, which would unite the efforts of domestic experts on Ukrainian-Polish relations.

Key words: international policy of Ukraine and Republic of Poland, independent states, cooperation, cooperation, European Union, partnership, international relations.